

תכניות העשרה ומצוינות לבני.ות נוער

חשוב: המידע להלן איננו רשמי ולא בהכרח מדויק. הוא מציין את הידוע לי נכון לתאריך 18/01/2024.

קיים בארץ מגוון לא קטן של תכניות העשרה כלל-ארציות (להבדיל מתוכניות מקומיות) לבני.ות נוער מצטיינים ומחוננים:

- חוגי העשרה שונים במתנ"סים ומרכזי נוער אזוריים, בדר"כ פתוחים לכל מי שמשלם ללא סינון
- חוגי העשרה פרטיים ע"י חברות מסחריות (תיכנות, אמנות, שחמט, ספורט וכיו"ב), ללא סינון. יש לבדוק היטב מה מקבלים: הרבה חוגים מבטיחים המון אבל התכנים בפועל חלשים/נחותים.
- קורסים סמסטריאליים בתכנית "נוער שוחר מדע" באוניברסיטאות, יש בכל האונ' בארץ. רוב הקורסים בנושאי מדעיים/טכנולוגיים, אך יש גם קצת במדעי החברה/רוח. יש סינון מינימלי לפני קבלה. עלות: 1500-2000 ₪ לקורס. מתמטיקה –
- **תחרויות מתמטיקה** – יש מגוון של תחרויות ברמות שונות ברחבי הארץ, בדר"כ פתוחות לכל הגילאים אך בעיקר בגילאי חטיבת הביניים (ז-ט): גרוסמן, גיליס, בנו ארבל, ערים/אחדות הן הנחשבות ביותר (רמה גבוהה). יש גם תחרויות פחות נחשבות (רמה יותר נמוכה) – אולימפיאדת המתמטיקה לצעירים, קנגורו וכיו"ב. התחרויות חינם.
- **תכנית העשרה דו-שנתית של בר אילן** – (לינק) בדר"כ מיועדת לתלמידי כיתות ו-ז, מבחני מיון באמצע כיתה ה, אך אפשר לנסות להתקבל גם קודם. פגישה פעם בשבוע (שעה וחצי) בלי שיעורי בית או מבחנים. לא מלמדים מתמטיקה ישירות, ולא נדרש ידע מתמטי מוקדם. זהו חוג העשרה חווייתי לחידוד חשיבה אנליטית עם שיעורים בסימטריה, ריבועי קסם, גאומטריה, חידות מתמטיות וכיו"ב, שרוב התלמידים אוהבים. עלות: כ-2500 ₪ לשנה.
- **תכנית מתמטיקה תלת-שנתית של בר אילן** – (לינק) בדר"כ מיועדת לתלמידי ח-י, מבחני מיון באמצע כיתה ז, אך ניתן לנסות להתקבל גם קודם. כל שנה מתקבלים יותר אלפי תלמידים, ויש כיתות לימוד רבות ברחבי הארץ. שיעור פרונטלי פעם בשבוע (3.5 שעות) אחה"צ, למשך שנה"ל בביה"ס (30 מפגשים). מטרת התכנית – לימודי מתמטיקה מואצים במטרה לסיים בגרות 5 יחידות במתמטיקה בסוף השנה השלישית (בדר"כ כיתה י). התכנית מאוד תובענית, ודורשת המון זמן לשיעורים הפרונטליים, שיעורי בית (בתכנית טוענים 8 שעות בשבוע אך בפועל יותר) והכנות למבחנים (כל שבועיים). העומס גדל ככל שמתקדמים בתכנית. אחוז הנשירה גבוה – רבע עד שליש מהתלמידים נושרים כל שנה, ולקו הגמר (בגרות בסוף י') מגיעים פחות מרבע ממי שהתחילו בכיתה ח. לכל היתר נוצרים תסכולים ואכזבות, ורק תלמידים שמשיקעים לאורך תקופה ארוכה שורדים. בניגוד לטענות התכנית, לרוב התלמידים לא נשאר הרבה זמן פנוי לפעילויות חברתיות אם הם משקיעים את הנדרש להצליח בתכנית. התכנית מתגאה בממוצע ציוני בגרות 96-98 של בוגריה, אך המחיר הוא עומס לימודי ורגשי עצום, וסינון רוב התלמידים בדרך. ישנם תלמידים שמודחים מהתכנית ברגע האחרון לפני הבגרות, כי לא קיבלו ציון מספיק גבוה במבחני המתכונת בתכנית (שהם ברמה גבוהה בהרבה מהנדרש בבגרות); תלמידים אלו יכולים לנסות לגשת למבחני הבגרות בביה"ס, תלוי ברצון הטוב של ביה"ס. לנוכח שיעורי הנשירה הגדולים ובגלל חוסר סינכרון בין תכני התכנית ולימודי המתמטיקה בביה"ס, תלמידי התכנית בדר"כ מקבלים פטור משיעורי מתמטיקה בביה"ס רק בשנה ג בתכנית (בדר"כ כיתה י), ולפעמים מאמצע שנה ב (כיתה ט), אך לא בשנה א (ז). הפטור תלוי בביה"ס ונתון לשיקול דעתם, זה לא אוטומטי. בכל מקרה פטור מנוכחות בשיעורי מתמטיקה (וכמובן פטור גורף גם ממטלות בית ומבחנים) דורש בקשה מיוחדת של ההורים מביה"ס; מי שלא מבקש לא מקבל. במקרים החריגים של תלמידים שהתקבלו לתכנית לפני כיתה ח (כמה עשרות כאלו בכל שנתון), ביה"ס עשוי לתת פטור משיעורי מתמטיקה כבר בשנה א. השיקול הוא מצד אחד הורדת עומס מהילדים, ומצד שני הסיכוי הסביר שהילד ינשור מהתכנית במהלך השנה ויצטרף לכיתה הרגילה בביה"ס. תכני התכנית לא מסונכרנים עם תכנית הלימודים של משרד החינוך, כך שיתכן שיהיו במקרים אלו פערים לימודיים, במיוחד בשנה א בתכנית. למי שנושר בשנה ב/ג מומלץ לבקש מביה"ס להצטרף לשיעורי מתמטיקה בכיתה י"א ולהמשיך איתה עד לבגרות (נוהל "נבחן צעיר"). עלות: כ-4500 ₪ בשנה.
- מדעים –
- **נבחרת ישראל הצעירה במדעים (נבח"צ)** – מיועדת לתלמידי כיתות ח+ט, מבחני מיון החל מתחילת כיתה ז (אחרי סוכות), ב-3 שלבים. התכנית חינם. כל שנה מתקבלים 90-100 תלמידים בלבד, מרחבי הארץ. תלמידי ו מטה אינם מורשים להיבחן, אך ילדים שקפצו כיתה ("דולגו") ונמצאים כיום בכיתה ז יכולים. הלימודים מתקיימים במחנות לימודיים של יומיים-שלושה במהלך חופשות ביה"ס (חנוכה, פורים, פסח), אך גם ימי עיון בודדים, בסה"כ 2-3 ימים כל חודש. תכנית של משרד החינוך ולכן יש פטור אוטומטי מביה"ס בימי הלימודים. הלימודים באונ' ת"א. בכל מחנה/יום עיון ניתנים שיעורי בית בהיקף 10-20 שעות בחודש. במחנות הלימודיים לנים בדר"כ באכסניית נורדיה (ליד נתניה), ולפעמים בחיפה/באר שבע/ירושלים; באים לאונ' ת"א ב-9 בבוקר ומשחררים ב-6 אחה"צ; במחנות רב-יומיים יש העברות באוטובוס של התכנית, מ/ל אונ' ת"א. בשנה א לומדים מתמטיקה, פיזיקה, כימיה ומדעי המחשב ברמת בגרות פלוס. במחנה קיץ (5 ימים א-ה בסוף יולי/תחילת אוגוסט) הילדים והסגל בוחרים 2 מקצועות התמחות; בשנה ב הילדים לומדים רק מקצועות התמחות. בשנה א יש נשירה קטנה (~10%), בשנה ב יש יותר נשירה עקב התנגשות עם תכניות אודיסיאה ובר אילן (רוב תלמידי הנבח"צ מתקבלים לאחת מהתכניות).
- **נבחרות ישראל הבוגרות במדעים (נבח"ב)** – מיועדות בדר"כ לתלמידי כיתות י-יא, אך מבחני המיון פתוחים גם לתלמידים צעירים יותר ללא הגבלה. גם זו תכנית חינם של משרד החינוך. הלימודים בנבח"ב הם ברמה גבוהה בהרבה מהבגרות (שנה א באונ'). הרבה תלמידי נבח"צ מתקבלים לנבח"ב עקב ההכנה שקיבלו בנבח"צ, אך כל שנה יש גם רבים אחרים שמתקבלים לנבח"ב שלא היו קודם בנבח"צ. ישנן כיום 5 נבחרות: מתמטיקה, פיזיקה, מדמ"ח, כימיה, ביולוגיה. לכל נבחרת מתקבלים כ-50 תלמידים בכל שנה, ונדרשים לעבור מיון מחודש כל שנה. מי

שמתמיד בלימודים במהלך שנה"ל מקבל בסוף השנה ציון 100 בבגרות 5 יחידות באותו מקצוע. הרבה תלמידים נמצאים במקביל בשתי נבחרות, אך זה קשה כי הלימודים אינטנסיביים (יותר מהנבח"צ). 4-10 התלמידים הטובים ביותר מכל נבחרת נשלחים כל שנה לאולימפיאדות המתאימות שמתקיימות כל שנה במקומות אחרים בעולם, ובדרך"כ תלמידים אלו חוזרים עם מדליות וכבוד רב (והטבות שונות בלימודים האקדמיים); יתר התלמידים מסתפקים בציון ה-100 בבגרות, בידע שצברו, ובכבוד של השתתפות בנבחרת. יש נשירה לא קטנה מהנבחרות עקב התנגשויות עם לימודי התיכון והאוני' (רבים מתלמידי הנבח"ב מתקבלים לתכניות אקדמיות). לימודי הנבח"ב מתקיימים באוני' שונות: פיזיקה – בן גוריון (באר שבע), כימיה – טכניון (חיפה), מתמטיקה – עברית (ירושלים), מדמ"ח (בר אילן), ביולוגיה (ת"א); נוחות ההגעה לאוני' מהווה פקטור משמעותי בעומס. בחלק מהנבחרות לומדים פעם בשבוע (לדוג' מדמ"ח בבר אילן לומדים בימי ה' כל היום) ובחלקן בעיקר בחופשות (לדוג' פיזיקה בבאר שבע).

- **אודיסיאה** (מדעני העתיד, [לינק](#)) – תכנית 4-שנתית, מיועדת בדרך"כ לתלמידי כיתות ט-י"ב, מיונים בכיתה ח (במקרים חריגים מאוד ובכפוף לאישור פרטני מראש מאפשרים גם לתלמידי ז' להתמין). מבחן המיון הראשון מתקיים בינואר ודומה מאוד למבחן הפסיכומטרי של האוני', וניתן להתכונן אליו בצורות דומות. מגיעים למבחן 8000-10000 תלמידים ועוברים כ-10%; המבחן השני מתקיים במרץ-אפריל באוני' השונות ועוברים אותו כחצי, שניגשים לקורס קיץ ממין באוני' (3 שבועות ביולי, מדמה את העומס הלימודי הצפוי בתכנית) שגם אותו עוברים כחצי, תשובות סופיות באוגוסט. בסה"כ מתקבלים כל שנה 150-200 תלמידים באוני' השונות, 25-30 תלמידים בכל מסלול. ברוב המוסדות יש רק מסלול מדעי בודד; באוני' ת"א יש 3: פיזיקה, כימיה, ומתמטיקה-מדמ"ח (זהו המסלול הכי מבוקש, עם תחרות עצומה ואחוז הקבלה הנמוך ביותר). הלימודים אינטנסיביים מאוד, 5 שעות אחה"צ פעמיים בשבוע, ועוד 10-20 שעות של מטלות בית בכל שבוע. הלימודים בכיתות נפרדות של תלמידי התכנית, מורים מעולים ומעטפת תמיכה מעולה, ולכן אחוז נשירה נמוך מאוד (סה"כ כשליש לאורך ה-4 שנים). נלמדים קורסים אקדמיים רגילים והבחינה הסופית בקורסים היא עם הסטודנטים הרגילים, רק הלימודים נפרדים. תלמידי אודיסיאה משיגים בדרך"כ ציונים גבוהים משמעותית מסטודנטים הרגילים, ורבים משיגים פרסי הצטיינות מחלקה/פקולטה/דיקן. לימודי אודיסיאה מקנים המרה אוטומטית לבגרות 5 יחידות ב-2-3 מקצועות, כל מסלול והתנאים שלו (ציון הבגרות נקבע לפי ציוני קורסים מסויימים בתוספת בonus של 20%, לרוב זה מסתכם בציון קרוב ל-100). נוסף ללימודים, יש בתכנית פעילויות חברתיות וגיבוש. תלמידים יכולים להסתפק בקורסי אודיסיאה וכך לצבור כרבע תואר עד סוף י"ב, או להוסיף קורסים אקדמיים החל משנה ג' (כיתה י"א) ובמקרים חריגים גם בשנה ב' (כיתה י') בכדי להתקדם בתואר. כחצי מהתלמידים לוקחים קורסים נוספים שמקנים להם חצי תואר עד י"ב, ואז צה"ל מאפשר במסגרת מסלול "[אקדמיזציה](#)" דחיית גיוס כדי שישלימו את התואר לפני הגיוס וישרתו במקצוע שלמדו (בדרך"כ ביחידות טכנולוגיה עילית). תלמידים שקפצו (הודלגו) כיתה או התקבלו לאודיסיאה כבר בכיתה ח, יכולים לסיים תואר ראשון לפני הגיוס אפילו בלי דחיית שירות. עלות התכנית: 2500 ₪ בשנה, ואם מוסיפים קורסים מעבר לקורסי הליבה אז בחלק מהמוסדות משלמים עליהם תוספת (שכ"ל מופחת לתיכונים/סטים).
- **אידיאה** – תכנית **חינם** של מרכז מדעני העתיד, לתלמידי כיתות ט-י"ב ([לינק](#)). מקבילה לאודיסיאה אך מכוונת לתואר במדעי החברה, רוח ואומנויות. קיימת במספר מוסדות מצומצם (כיום רק באוני' ת"א, חיפה והעברית ב-ים). המיונים מקבילים למיוני אודיסיאה, במהלך כיתה ח (לא ידוע האם ניתן להקדים במקרים חריגים).
- **אלפא** – תכנית **חינם** של מרכז מדעני העתיד, לתלמידי כיתות י-י"א ([לינק](#)). לומדים בעיקר בחופשות ביה"ס נושא מדעי באוני', עובדים על פרוייקט אישי בהנחיה של מרצה, ובסוף י"א מפרסמים פוסטר מדעי ועבודת גמר בנושא המחקר, שמקנה המרה אוטומטית לבגרות 5 יחידות. התכנית לא מקנה נקודות זכות אקדמיות ולא מקדמת לתואר אקדמי, אך מקנה חשיפה לעולם המחקר האקדמי. המיונים במהלך כיתה ט (לא ידוע האם ניתן להקדים).
- **מצוינות למדע** – תכנית **חינם** של מרכז מדעני העתיד, לתלמידות כיתה ז' (בנות בלבד, [לינק](#)). מיון בתחילת כיתה ז', ולימודים מאמצע כיתה ז' עד אמצע כיתה ח. בכיתה ז' סמסטר ב' יש 14 מפגשים שבועיים של 4 שעות אחה"צ, וכנ"ל בכיתה ח סמסטר א'. בקיץ שבין ז-ח יש סמינר 2-3 ימים עם לינה. לומדים מתמטיקה, פיזיקה ומדעי המחשב בלמידה חווייתית, וכן אסטרטגיות למידה ומיומנויות אישיות. הלימודים באוני' ת"א, בר אילן ועברית (ירושלים).
- **עתיד למדע** – תכנית **חינם** של מרכז מדעני העתיד, לדוברי ערבית בכיתה ז' ([לינק](#)). תכנית דומה לתכנית מצוינות למדע, פלוס סמינר 4-יומי בחורף כיתה ז', לפני תחילת מפגשי סמסטר ב'. הלימודים במכללת תל חי ובמכון וייצמן.
- **תכנית עמ"ט** (עתודה מדעית טכנולוגית) – תכנית העשרה של משרד החינוך במספר רב של חטיבות ביניים ותיכונים. מיונים בתחילת כיתה ז', ולימודים במהלך כיתות ז-ט (בחלק מביה"ס גם י-י"ב). לומדים בכל שבוע שיעורים מתמטיקה, שיעורים פיזיקה ושיעורים מדעי המחשב, מתוך כוונה שישתלבו בתיכון במגמות 5 יחידות בשלושת מקצועות אלו. שעות הלימוד מותאמים למערכת השעות השכבתית. ניתנים שיעורי בית ומבחנים, אך אין עומס רב והשילוב החברתי בביה"ס, לימודים עם תלמידי השכבה, מאוד מקל. עלות: 500-1000 ₪ לשנה. [לינק](#)

- **אקדמיה בתיכון** – תכנית של משרד החינוך ללימודים אקדמיים של תלמידי תיכון בכל האוני' ובכמה מכללות, בתנאים ומגבלות שונים ([לינק](#)), במגוון מקצועות מדעיים והומניסטיים. כדי ליהנות מהטבות התכנית, צריך שביה"ס יהיה רשום לתכנית ([רשימה](#)) וגם שהתלמיד יירשם לתכנית, ואז מקבלים המרה של ציוני קורסים לבגרות 5 יחידות, בכל מוסד ע"פ קריטריונים (קורסים) שונים. קורסים שנלמדו בהצלחה נצברים לזכות התלמידים עד 5-7 שנים לאחר השירות הצבאי. אם עד אמצע י"ב הושלמו בהצלחה קורסים בהיקף חצי תואר, צה"ל מאפשר במסגרת מסלול "[אקדמיזציה](#)" דחיית גיוס כדי להשלים תואר לפני הגיוס ואז לשרת במקצוע שלמדו (בדרך"כ ביחידות טכנולוגיה עילית). עלות: בדרך"כ מופחתת יחסית לסטודנטים רגילים (שכ"ל תיכונים/סטים, 300-500 ₪ לשעה סמסטריאלית). מגוון [מלגות](#) סיוע והצטיינות לזכאים.

• כיתות מחוננים –

- **כיתות העשרה במרכזי מחוננים** – תלמידים שאותרו כמחוננים במבחן המיון בבי"ס יסודי (בדר"כ בכיתה ב) או במבחן המיון למחוננים העל-יסודי (בדר"כ בכיתה ו) זכאים ללמוד בכיתת המחוננים במרכז המחוננים האזורי יום אחד בשבוע במהלך כיתות ג-ט, במסגרת "יום שליפה". נדרש תשלום (מסובסד) עבור ההשתתפות. לינק
- **כיתות מחוננים בבי"ס על-יסודי רגיל** – כיתות ייעודיות קטנות במספר לא רב של בי"ס רגילים, בהן לומדים רק תלמידים שאותרו כמחוננים, במקביל לכיתות רגילות אחרות בשכבה. איתור כמחונן במבחן בביה"ס היסודי לא מספיק לכיתת מחוננים על-יסודית, נדרש לעבור את המבחן הייעודי לעל-יסודי בכיתה ו-ט. לינק
- **בי"ס למחוננים** – בי"ס שבו כל התלמידים בכל הכיתות אותרו כמחוננים במבחן המיון העל-יסודי. יש מעט מאוד בי"ס כאלו, בעיקר במרכזים העירוניים הגדולים, והם מוגדרים על-אזוריים (ניתן להירשם אליהם גם מחוץ לאזור). מי שאותר כמחונן במבחן העל-יסודי יכול לבחור להשתלב בבי"ס כזה, או בכיתת מחוננים בבי"ס רגיל.

- נוהל "נבחן צעיר" – נוהל משרד החינוך (לינק) שמסדיר זכאות להיבחנות בבחינת בגרות במספר מקצועות מצומצם לפני כיתה יא, לתלמידים שאותרו כמחוננים או מצטיינים באחד ממבחני מיון למחוננים (יסודי או על-יסודי). ההיבחנות מותרות רק ברמת 5 יחידות, וכפופה למעבר מבחני מתכונת בציון +90, בדר"כ במסגרת כיתת תיכון שניגשת לבחינת הבגרות. יש גם מסלול למי שלומד בבי"ס יסודי או בחטיבת ביניים שלא מגישה לבגרות. להיבחנות במועד חורף יש להגיש בקשה למשה"ח עד אמצע דצמבר (בדר"כ דרך ביה"ס); למועד קיץ יש להגיש בקשה עד סוף פברואר. משה"ח נותן אישור היבחנות כמעט אוטומטי למי שנבחן בכיתה י, אך נדרשת קצת יותר בירוקרטיה בכיתות נמוכות יותר.

- **מגוון תכניות נוספות** בתמיכת משרד החינוך, בעיקר לתלמידי פריפריה - לינק

סיכום מועדי המיון לתכניות השונות (**מודגש** המועד הנפוץ ביותר):

כיתה ו	כיתה ז	כיתה ח	כיתה ט	כיתה י
כיתות מחוננים / בי"ס מחוננים	כן	כן	כן	לא ברור
תכנית עמ"ט בביה"ס	לא	כן	כן	לא ברור
תכנית בר אילן (תלת שנתית)	כן, לא נפוץ	כן	לא	לא
מצויינות למדע (לבנות בלבד)	לא ידוע, כנראה לא	כן	לא	לא
עתיד למדע (לדוברי ערבית)	לא ידוע, כנראה לא	כן	לא	לא
נבחרת ישראל הצעירה במדעים	לא	כן	לא	לא
נבחרות ישראל הבוגרות במדעים	לא ידוע	כן, מאוד חריג	כן, לא נפוץ	כן
אודיסיאה (מדעני העתיד)	לא	כן	לא	לא
אידיאה	לא	כן	לא	לא
אלפא	לא	לא ידוע	כן	לא
אקדמיה בתיכון	במקרים חריגים, נדרש אישור פרטני מראש	כן, לא נפוץ	כן	כן

שילוב בין תכניות, לתלמידים שהתקבלו למספר תכניות במקביל:

- **בלתי אפשרי** לשלב לימודים בתכנית **בר אילן ואודיסיאה** – העומס הלימודי והרגשי גדול מדי והילד יקרוס, או שלא יצליח באף תכנית. חבל להתחיל ולנסות אם מצליחים, זה לא יעבוד. המלצה אישית: לותר על תכנית בר אילן ולהמשיך באודיסיאה, כי המטרה הראשית של תכנית בר אילן היא בגרות במתמטיקה בכדי להתחיל לימודים אקדמיים בכיתה י"א, ואת זה מקבלים באודיסיאה כבר מההתחלה (כיתה ט) ועל הדרך מקבלים המרה אוטומטית לבגרות במתמטיקה.
- **אפשר** לשלב בין תכנית **בר אילן ואקדמיה בתיכון** (או"פ וכד') לתלמידים מצטיינים, אם העומס באקדמיה לא רב מדי.
- **מאוד לא מומלץ** לשלב **לימודים אקדמיים באוני' שונות** (אפילו לא או"פ) – העומס יהיה רב, העלות גבוהה, מועדי המטלות/מבחנים לא יהיו מסונכרנים, ויש סיכוי רב שהלימודים במוסד אחד לא יוכרו ע"י המוסד השני. עדיף לקחת קורסים נוספים באותו מוסד אקדמי, בכפוף לאישורו (רוב המוסדות מגבילים את הקורסים שתיכונים יוכלו לקחת).
- **אפשר** לשלב את שנה א **בנבח"צ עם שנה א של תכנית בר אילן או אקדמיה**. אבל בשנה ב של הנבח"צ (כיתה ט), ובמיוחד למי שהתקבל מוקדם מהרגיל לתכנית בר אילן או אודיסיאה, יהיה עומס רב וכנראה יאלץ לוותר על אחת התכניות. המלצה אישית: לותר על נבח"צ במקרה שכזה, אבל לנסות למשוך כמה שאפשר לפני שפורשים. בנבח"צ מודעים לגמרי לבעייתיות ומנסים במקרים אלו לעזור כמיטב יכולתם בהקטנת העומס, שווה לדבר איתם לפני פרישה.
- **קשה מאוד** לשלב בין **נבח"ב ואקדמיה**. רוב מי שניסה פרש מאחת מהתכניות, רק בודדים הצליחו להתמיד בשתייהן. תלמידים בודדים (למשל אייל וולך) הצטיינו בלימודי אקדמיה במקביל לנבח"ב, אך הם באמת מתי-מעט. מי שמנסה לשלב, מומלץ שלפחות ידאג שהלימודים יהיו באותו מוסד (למשל, לימודים באוני' בר אילן במקביל לנבח"ב מדמ"ח).